

Nagygéci Kovács József

Katasztrófáink közösek

Izsó Zita Éjszakai földet érés című kötetéről

Földközeli magasságból utazómagasságba, onnan hirtelen, de nem átmenet nélkül egy éjszakai földet érésig zajló zuhanórepülésbe tart Izsó Zita legújabb kötete, már ami a könyv fejezetcímeit illeti. Maga a kötet azonban értékében magasan indul és végig ott is marad, bár tematikája a föld felől építkezik, hogy ritkán, de elérjen az égig.

Ezek a versek katasztrófa-poémák, a verssorok ütések, robbanások hangját visszhangozzák, mikrotragédiákon keresztül mutatják meg a huszonegyedik századi, azaz a jelenleg mindenkorinak tekinthető ember majdnem teljes elveszettségét. Nehéz olvasmány ez a vékonyka kötet. Súlya van, lehúzó, mázsás súlya. A nyitóversben Aleppóban járunk, abban a hétezer éves városban, ami a legmagasabb fokú emberi civilizáció idején, azaz ma ment, megy végképp veszendőbe. Egy onnan menekülni kényszerülő kisgyermekről olvasunk és a házról, amiben a szeme láttára veszett oda a családja. A borzalmak lapjai a következő versekben újabb és újabb jelenetekkel telnek meg, miközben egyre kevésbé lehet elhelyezni egy konkrét térben és időben a szituációkat. A versek ereje tehát nem a beazonosíthatóságban van, és nem is a nyilvánvalóan borzalmas képekben, hanem abban a nyelvben, amin ezek elmondhatók. Izsó Zita versbeszélője tudósít, nem magyaráz, mégis olyan spirált teker a narrációból, melynek örvényében minden részlet azonos időben van jelen, egyszerre működik. A tengernek háttal című vers a menekülés közben odaveszett társak siratója, a vers beszélője egyes szám második személyben szólta a tragédiára emlékezőt, azt mondva, hogy „te

még hét nap múlva is a kiáltásaikra ébredsz” és azt is, hogy „alvás közben látod, hogy a vízből kezek nőnek” és persze azt is, hogy „be akarsz futni értük, de gyáva vagy”. A vers zárlatában az, akit a beszélő szólít, arra vágyik, hogy valaki végre, ahogy a hullámok mossa a partokat szavaival kimossa a félelmet és a fájdalmat. „Remélhesd” – mondja, hogy „elmossa valóságérzeted” – de a vers sem mossa el, az itt a mindent jelenti, hogy legalább szavakba, mondatokba oldja.

Nincs se szépelgés, se megváltó feloldás. Elemelés van. A vers nem csupán artikulál, nem old fel és meg semmit sem olcsón, egyszerűen, varázsütésre. Mondja, amit lát, amit tud, ami látnivaló és mondani való. A vers a művészetektől általánosan elvárt éterisége ezért nem, hogy elaltatja a valóságérzetet, hanem társa lesz a minden szempontból iszonyatos valóságnak. Miközben a szerző kopogós, szikár mondatai egy-két szóban képesek megrendíteni, arra is rá kell döbbsen az olvasónak, hogy ugyanez: a vers az az emberi szó, amiben és amivel az irgalom - első lépésként - gyakorolható. Máskülönben nem volna lehetséges végigolvasni például az *Ivadékaikat a bölcsőszájú halak* című verset. Máskülönben nem volna lehetséges megírni az *Ivadékaikat a bölcsőszájú halak* című verset. Másképpen nem volna lehetséges megtörténtként tudni a versben elbeszélteket, másképpen nem volna lehetséges még elképzelni tudni se a versben megszólaló gyermek hangját, ahogy azt mondja: „fekszem a hideg földön/és a te meleg tenyeredre gondolok, Uram”. A ciklus utolsó előtti versének (Ima az ostromlott városért) utolsó sora erre rímél: „Uram, ne add, hogy azt higgyük, nem létezel.” Mert nem lehet a reményt végleg elveszettnek tudni.

Fentről a legmélyebb rétegekig láttat a kötet, a leggyakrabban gyermekhangra írt versek egyetemesen szólnak. Mert ők a legkiszolgáltatottabbak és tragédiájuk súlyát csak növeli, hogy nem könnyen hallható, érthető a tiltakozásuk. A *Csendélet* című versben egy férfi hagyja el a családját, ahol

már számára (a két felnőtt számára) nincs közös történet, csak áll „a szobában a füst, mint a meggondolatlanul kimondott szavak”. A nő tragédiája a magány (nem most kezdődik, de most lesz nyilvánvaló) a férfié az elhagyás kényszere (kétszer is jelzi a szöveg, hogy „lassan” indul, tehát nem biztos, hogy nem maradna. Az előző pillanatban még veszekedtek, ezt is tudhatjuk. A mélyben pedig, a vers zárlatában ott a megrendítő gyermeki mozzanat: „Melléte a gyerek/még mindig azon kesereg,/ hogy dolgoztatás közben nem jutott eszébe az a szó/németül, hogy megbocsátás”. Ami látens mód az élettapasztalatáról is szól, de nagy egészében szól a családi-emberi szókészlet hiányosságáról, ahol a megnevező fogalom azért hiányzik (így mondják némely kutatók), mert magához a jelzett eseményhez nincs sem szerves, sem gondolati tapasztalat. Izsó Zita megverseli a családot, amit a nő hagyott el (Darázs-fészek), az életközepi válságot (Víz alatti felvétel), de ahhoz is vannak szavai, mondatai, amikor a téma és a forma tökéletesen egybemintázódik. A szeretet nyelve című definíció-gyűjteményben, ahol nem az absztrakció felől következtünk vissza a mindennapi tapasztalatokra, a szeretet megnyilvánulásaira, hanem a szeretet, mint erő konstruálja, illetve annak hiány erodálja az emberi környezetet. A versbeszélő a már ismert megszólító módban így magyaráz: „de neked az ölelésről/annyi fogalmad volt,/hogy az egyik társad, amikor el akarták/vinni az új nevelőszülőkhöz/beléd csimpaszkodott,/és azt kiabálta, hogy ne engedd/és órákkal később is ott maradtak/a karodon /a szorításának nyomai”. Első olvasatra olyannak tűnhet, mint Esterházy Péter egyik regényhőse, aki hibát keres, és ha nem talál, azt nevezi hibának, amit talált, úgy van a szeretettel is: azt keresi, és ha nem találja, amit talált, azt nevezi szeretetnek. Miközben a kapaszkodás nagyon is ölelés, a sok idővel később is megmaradó nyom pedig tökéletes leírása annak, hogy egymásra van utalva (és a kötet versei szerint bízva is) az ember. A harmadik

ciklus legsúlyosabb szövegeiben ez az egymásrautaltság a legkegyetlenebb helyzetekben ad, ha nem is feloldást, de kapaszkodót. Megrendítő a kapcsolat a Belső naprendszer című versben megszólított, újszülöttet látva folyton magát elsíró és a következő darab, a Kőzivatar megszólítottja között, aki a „talán ezúttal megmarad” ismételtetett sóhajával jön-megy a szűkre szabott világban. A versek narrátora akár önmagához beszél, akár, ahogy fentebb, valaki mást szólít meg, ugyanúgy szól. Különösen érvényesül ez a tétel a kötet talán legmegrendítőbb mikrociklusában, ahol egy betegen (életkép-telenül) születendő gyermek világra jötte felőli döntéstől egészen a megszületésig és a korai elvesztésig kísérik szavakkal a versek a katasztrófákat. Eközben változik a megszólaló személye, van, hogy többes szám első személyben szól („mi mégis azt akarjuk, hogy megszülessen” – Mélyvíz) van, hogy kissé távolról mesél („Tulajdonképpen boldogok voltak” – Az új remény), és bár lehet, hogy nem egyazon történet eseményei a versek, mégis mindenképp összetartoznak. Együvé tartozás: tragédiáink közösek.

Borbély Szilárd Nincstelenségének tájain jár az olvasó. De Borbély szövegében a „Menny elvész” (Ayhan Gökhan) a megváltás elérhetetlenül kívülre kerül, itt a bibliai Lázár feltámasztásáról szóló történetéből vett idézet, mint kapu enged be a szövegekbe. „Uram, ha itt lettél volna, nem halt volna meg a testvérem”. Van kihez szólni, van mit keresni és ez a keresés, ez az út a kötetzáró két gyönyörű himnuszban ér majd célba. Az éjszakai földön egy, az eddigieket is felülmúló iszonyat, a kiszolgáltatottság, a menekülési lehetőségek hiányának tájain járunk. A hír című modern halottsiratóban a banális élethelyzet leírása fokozza elviselhetetlenségig a feszültséget, a három napig elálló sütemény képe, a rettegve várt telefonhívás beérkezése és a hír vételének elodázhatatlansága pontosan írja le a halállal való teljes szembenézés lehetetlenségének emberi kudarcát. Itt még csak a hármasszám utal a bibliai feltámasztás-történetre, a kötetzáró

versekben azonban egy Pilinszkyt is idéző tanítványokról szóló vers és egy Jelenések könyve-parafraízis mutatja, hogy az éjszakai földet érés után várható, még ha töredékesen, bizonytalanul is a hajnal, a megváltás, az örök. A Kibírni harmadnapig-ban az „összes elveszett remény” összehordása a tanítványok feladata (tanítványokról van szó, másik feladatuk a nekik tanított ima elmondása). Aki ezt adja „úgy ment el, hogy égve hagyta a villanyt, /hogy visszataláljanak/ ha már feladták és nem keresik tovább”. Az Érkezés című záró vers a Biblia utolsó könyvének mennyei Jeruzsálemről szóló leírására reflektál, ez a temetési liturgiákban is gyakran szereplő passzus („és letöröl minden könnyet a szemükről, és halál sem lesz többé, sem gyász, sem jajkiáltás, sem fájdalom nem lesz többé, mert az elsők elmúltak”- Jel 21,4) az első, értsd földi szenvedések után az összes tragikus lét-élmény megszűnését, eltörlését ígéri. A vers „igazi otthonról” szól, ahol semmi sem ismerős, „mégsem hiányzik majd semmi”, mert „nem talál beléd utat a félelem”. A versekben megszólaló és megszólító hang itt egyértelműen beszél egy harmadik félről, „ő”, mondja, „majd a térdre ültet és elmeséli” mindazt, ami magyarázat. Ez ugyan nem a földi kínok elviselését teszi lehetővé, hiszen azt nem lehet. Azt csak, de ez a csak nem kevés, nyomon követni lehet, elmondani lehet, leírni lehet. Izsó Zita új könyve az emberi nyomorúság modern lexikona. A versek olyan klasszikus alkotók kötetei között foglalnak helyet, mint a közelmúlt szerzői közül Hajnóczy Péter, Tar Sándor, vagy a lírikusok közül a fentebb idézettek. Fájdalomból és félelemből épült verskatedrális az Éjszakai földet érés, és van benne lélek is. „Iszonyú”, mint „minden angyal”. Ekképp remekmű.

(Scolar, 2018)